

Хакан Менгюч. "Хеч бир учрашув тасодиф эмас" - турк тилидан Зарина Тожиева ва Эргашбой Матёкубов / "Жаҳон адабиётининг бестселлери" туркуми - Т.: "Zukko kitobxon", 2022. - 224 бет.

Тақдир инсондан воз кечмайди. У ҳар он қайта ва қайта ёшлаваради. Шундай пайтлар бўладики: "Бу ишни қилмайман", — дейсан-у, лекин қилишга мажбур бўласан. "Энди бунга чидай олмайман", — дейсан-у, аммо, барибир, чидайсан. "Бунга сева олмайман", — дейсан-у, бироқ яна севасан. "Воз кечиб кетолмайман", — дейсан-у, лекин бир лаҳзада воз кечиб кета оласан. "Ўлдим", — дейсан-у, аммо яшашда давом этасан.

Бир суфий ва ҳаётда ўз мақсадини топа олмаган бир ёш қиз ўзлигини англаш, ўз шахсини янгидаги кайф энтиш учун биргаликда етти кунлик сафарга йўл олинади. Улар ўзларини олдидо нималар кутаётганини билишмайди. Тақдирдан бошқа ишонадиганлари ва суянадиганлари йўқ.

Шаҳардан шаҳарга етти кун тўқсиз, озиқ-овқатсиз ва энг муҳими, ҳеч қандай режаларсиз саёҳат қилишади ва сафар бошлагач жойига қайтганларида энди ҳеч нарса аниқликдек бўлмаслигини англайди.

Етти кун ичида ҳам одам ўзгарishi мумкинми?..

Тақдирни қайта ёшиш мумкинми?..

Албатта, етти кун ичида ҳаммаси ўзгарishi мумкин...

Худди қаминизордаги бир қаминишнинг етти бор сайқалланганидан кейин ёқимли оҳанглар таратувчи "най"га айланганидек..

УДК: 821.512.161-3

КБК: 84(5Турк)

ISBN: 978-9943-8021-2-4

© Хакан МЕНГЮЧ.

© Destek Yayinlari Originally published in the Turkey by Destek Yayımları Prodüksiyon Dis Ticaret A.Ş., 2020

© "Zukko kitobxon" nashriyati

Ушбу китоб ҳаётий воқеалар асосида ёзилган.

Ушбу китоб ҳикояларни учун махсус тайёрланган мусикаларни "Spotify" ва "Apple Music" иловаларида тинглашингиз мумкин.

МУАЛЛИФ ҲАҚИДА

Ҳакан Менгюч Туркияда ёзувчи, муסיқачи, нотик сифатида танилган ижодкордир. У “Мен найман” ва “Қалбинг покиза бўлса, ҳикоянг бахтли яқунлар” китобларида илгари сурилган суфий фалсафаси асосларига қурилган таълимотлари орқали юз минглаб китобхонлар эътирофига сазовор бўлган. Шу билан бирга, ўз юртида ва хорижда ўтказган семинарлари орқали миллионлаб одамларнинг қалбидан жой олган. Китоблари инглиз, немис, форс, болгар, албан ва рус тилларига таржима қилинган.

Ушбу ёш ёзувчи ҳозирги кунда Гирне Америка университети қошида очилган Суфийлар академиясининг президенти ва академиги. Шу билан бирга, “най” ишқибозидир... Найда қалган муסיқалари ижтимоий тармоқларда миллионлаб одамлар томонидан тингланган.

ҲАЁТ ФАЛСАФАСИ

Ҳакан Менгюч умид ила яшаш ва уни бошқа инсонлар билан баҳам кўришга даъват этадиган ҳаёт фалсафаси ҳақида фикр билдирар экан: “Умид ила яшаш шунчаки кўтаринкилик эмас. Инсоният дуч келаётган ҳалокатларни кўриб-кўрмасликка олиш дегани ҳам эмас. Умид уйда ўтириб олиб ёвузликни лаънатлаш ҳам эмас, балки имкони борича яхшилик қилиш учун қўлдан келганча ҳаракат қилиш демакдир”, — дейди. Адиб бу гапни билан умиднинг Ер юзиде давом этиши учун унга битта инсоннинг ишониши ҳам етарли эканини таъкидламоқда. “Балки, бу инсон сен бўларсан. Кейин эса яна бир “сен” ва яна бир неча “сен” бирлашиб, “биз”га айланади”, — дейди.

Шунинг учун ҳам Ҳакан Менгюч “Зулматни лаънатлагандан кўра, бир шам ёк” ҳикматини ўзига шивор қилиб олган. Устозлари таъкидлаганидек, ўзи ёккан шам билан бошқаларнинг ҳаётини ёритишга ҳисса қўшиш орзусида бўлган ушбу ёш муаллиф бу йўлда бошқалар ҳам ўз шамларини ёқишларида жасорат кўрсатишлари учун сабабчи бўлишни истайди.

Мавлоно айтганидек: “Бир шам бошқа шамни ёкса, ўз нуридан ҳеч нарсани йўқотмайди. Аксинча, зулматни ёритишга ёрдам беради”.

Ҳеч бир учрашув тасодиф эмас

Тақдир инсондан воз кечмайди. У ҳар он қайта ва қайта ёзилаверади. Шундай пайтлар бўладики: “Бу ишни қилмайман”, — дейсан-у, лекин қилишга мажбур бўласан. “Энди бунга чидай олмайман”, — дейсан-у, аммо, барибир, чидайсан. “Буни сева олмайман”, — дейсан-у, бироқ, барибир, севасан. “Воз кечиб кетолмайман”, — дейсан-у, лекин бир лаҳзада воз кечиб кета оласан. “Ўлдим”, — дейсан-у, аммо яшашда давом этасан.

Аслида эса, ҳар бир синовда ва ҳар бир сафарда ўзингга янада кўпроқ яқинлашасан. Учрашувлар қисматнинг каламига айланади. Шу боис ҳар бир учрашув синовларнинг хикоясини бир-бирига улаб, ортиб бораверади. Кутилмаган жойда ва кутилмаган пайтда кимлардир ҳаётингга кириб келса, яна кимлардир ҳаётингдан чикиб кетади. “Буларнинг барчаси нимани англатар экан?”, — дея ўйлар экансан, ўзингни мукаммал хикоя ичида кўраверасан. Аслида эса ўз хикоянгга йўл олган бўласан. Борган ҳар бир манзилинг сени каршилайди, севган ҳар бир инсонинг сенинг бир парчангга айланади... Шу билан бирга, ҳаттоки бошқаларда ҳам ўзингнинг бир парчангни топасан.

Тасодиф ва синовларга тўла бўлган ушбу йўл сенинг фойдангга хизмат қилаётганини англайсан. Бу дунёда ҳатто япроқ бесабаб ҳаракатга келмайди. Ҳаттоки шамолнинг ҳам сенга айтадиган сўзлари бор. Қалбинг уйғоқ бўлиб, ҳаётни ўрганишга тайёр бўлсанг, бас. Ушбу ҳаёт йўлингда асло: “Мен ниҳоясига етдим!” — дема. Чунки: “Мен ниҳоясига етдим!” — дейиш: “Мен ўлдим”, — дейишни англатади.

— 2 —

*Назар солган ҳар бир нарсангга бошқалар
ҳам назар солади, аммо сен унда
кўрганларингни ҳамма ҳам кўра олмайди.
Ҳамма ошиқ бўлиши мумкин, бироқ ҳеч ким
сен каби сева олмайди. Ягона фарқ сенсан,
сени бошқалардан ажратиб турувчи ҳолат
севган инсонинг эмас, балки севгингдир
Шамс Табризий.*

Бир неча йил аввал ҳаётимда содир бўлган бир воқеа менга ҳаётнинг мендан олган ва ҳадя этганларига нисбатан янада зийрак кузатувчи бўлишим кераклигини ўргатди. Бу дунёда ўрганишдан умуман тўхтамаслигим кераклигини англадим. Ҳар учрашув, тасодифдек туйилган ҳар бир тажриба қисматимга қалам бўлишда давом этади ва мен бу мукаддас қалам ила ёза оладиган энг гўзал ҳикоямнинг қаҳрамони бўлиш учун бу йўллари босиб ўтаман.

Ҳозирги кунда университетда академик ва шу академиянинг президенти сифатида фаолият юритаётганлигимга ҳам, китоблари бир йил ичида энг кўп сотилган адиблар рўйхатидан жой олган ёзувчи бўлганлигимга ҳам, ижтимоий тармоқларда миллионлаб мухлисларга эга бўлганлигимга ҳам бир неча йил аввал ҳаётимда содир бўлган воқеанинг хиссаси жуда катта. Ўша кунги воқеалар туфайли ўзлимни англаш учун ҳаёт сафарини бошладим.

Соҳага эндигина кириб келган ёш нотик эдим, аммо

дарсларимга билдирилган кизиқиш мени қисқа вақт ичида шиддатли ҳаёт тарзига етаклади. Шаҳардан шаҳарга сафар қилар эдим. Университетлар, бирлашмалар, муниципалитетларда семинарлар ўтказардим.

Амалга ошираётган ишимни яхши кўрар эдим, чунки бошқаларни даволашга интилган инсон ўзини ҳам даволашнинг чорасини топади. Шунинг учун бағри кенг мураббий бўлишга интилдим. **Қанча кўп берсам, ҳаётдан шунча кўп олдим.**

Инсон севган иши билан шуғулланаётганига қай тарзда ишонч ҳосил қилиши мумкин?

Агар инсон амалга ошираётган ишининг эвазига ҳеч қандай моддий мукофот талаб қилмаса, бу севимли иши билан шуғулланаётганидан далолатдир.

Ўзим эга бўлган билимларни бошқаларга улашишни жуда севар эдим. Мулоқот қилган инсонларимдан кўп нарсани ўрганар, ўзим билганларимни ҳам бошқаларга сахийлик билан улашар эдим. Бу менга катта завқ бағишларди.

Бир неча йил олдин Измирдаги меҳмонхонага — ҳар доим ҳаяжонли ва қувноқ кайфиятда семинарлар ўтказадиган меҳмонхонага — йўл олдим. Маъруза ўқишим керак бўлган залга кириб, очик чехрали, жилмайиб турган инсонларга қараганимда кунимнинг самарали ўтишини ҳис қилдим.

Бундан ташқари, иштирокчилар зални бутунлай тўлдириб турарди. Рўйхатдагиларнинг барчаси келганди.

Жуда мамнун бўлдим.

Ҳеч кимни куттирмай, маърузани бошламокчи бўлиб турган эдим, иштирокчилар орасидан бир аёл ўрнидан туриб, маъруза ўқишим керак бўлган минбар томон дадил қа-

дамлар билан кела бошлади. Мен эса ҳайратдан қотиб қолдим. “Нима қилар экан?” — дея кизикиш билан кутдим.

Рухсат сўрамай, минбарнинг устига қўйган китобчамни қўлига олди. Ҳатто юзимга қарамай, саҳифаларни очди ва унинг орасига кичик бир қоғоз солиб, зални тарк этди.

На тушунтирди, на ўзининг кимлигини айтди. Семинар давомида эса залга умуман қайтмади.

Иштирокчилар ҳам вазиятдан эсанкираб қолганимни сезиб, кулиб қўйишди. Аёлнинг орқасидан жим қараб қолдик. Ахир, бу очик дарс эмас, жойлар чегараланган эди. Зални тарк этган аёл ҳам пул тўлаган — ўз ўриндиғидан жой олган — аммо китобчамнинг орасига бир қоғоз қўйиб, семинар бошланмасидан олдин чикиб кетди.

Нима деб ўйлашни билолмай қолдим. Тингловчиларни ортиқ куттирмаслик учун маърузани бошладим, бироқ хаёлимга китобчанинг орасидаги мактубда нима ёзилган ҳақидаги фикр ўрнашиб қолган эди. Шунинг учун имкон бўлиши билан очиб ўқидим:

“Амир Султон Ҳазратлари сени чақирмоқда”.

Ҳа.

Атиги бир сатр.

“Амир Султон Ҳазратлари сени чақирмоқда”.

Бу нима дегани?

Энди мен нима қилишим керак?

Балки, кичик бир ҳазилдир. Янаям ким билади...

Балки, бу Амир Султонга хайрихоҳ бўлган, шунинг учун унинг ҳузурига боришимни хоҳлаган бир тингловчининг маъсум тилагидир.

Бурсалик бўлганим учун Амир Султон Ҳазратларини билишим табиий. Ҳурматга сазовор бир авлиё сифатида та-

нилган. Маккайи Мадинада кўрган тушидан сўнг Бурсага пиёда келган. Умрининг охиригача шу ерда яшаган, халкка илм улашган.

Амир Султон Ҳазратлари мен учун ҳурматга сазовор валийдир, у ҳақида тадқиқотлар олиб борганман, китоблар ўқиганман. У ҳақда имкони борича кўпроқ маълумотга эга бўлишга ҳаракат қилганман. Макбарасини ҳам бир неча маротаба зиёрат қилганман. Ҳатто баъзан дўстлар даврасида Амир Султоннинг шубҳалардан холи қалб билан, пок эътиқод ва ишонч туйғуси билан ўзини Аллоҳга омонат топшириб, Мадинадан Бурсага қадар мавҳумликларга тўла узун йўлни ёлғиз пиёда босиб ўтганининг ортида ётган ҳикматлар ҳақида узок суҳбат кураимиз.

Дастлаб: “Ушбу мактубнинг шахсан мен учун қандай аҳамияти бор экан?” — дея ўйлаб ўйимга ета олмадим, аммо кейин эса бу ҳақида ўйламасликка қарор қилдим.

Амир Султон Ҳазратларини истаган пайтимда зиёрат қилардим, бир неча маротаба борган эдим ҳам. У зотни яхши биламан. Шу сабабдан дафтаримнинг орасига солинган кичик мактубга катта аҳамият бермаслигим кераклиги ҳақида ўйладим. Қоғозни ҳамёнимга солгач, мавзуни батамом унутдим.

Икки ҳафтадан сўнг

Орадан икки ҳафта ўтгач менга кўнғироқ бўлди. Бурсадаги маҳаллий телеканалдан экан. Рамазон ойи муносабати билан ўтказилаётган бир дастурга меҳмон бўлишимни сўрашди, мамнуният билан қабул қилдим. Ишларим кўплиги сабабли Бурсада яшаётган оиламни ҳам анча вақтдан буён кўра олмаётган эдим. Шу сабаб туфайли оилам билан ҳам

вакт ўтказишга фурсат топилганидан мамнун бўлдим.

Бир кун олдин дастурнинг масъул координатори билан боғланиб, суратга олиш ишлари қаерда ўтказилишини сўрадим.

У: “Амир Султон макбарасининг ҳовлисида ўтказамиз”, — дея жавоб берди.

Ҳайратдан қотиб қолдим. Бир неча кунлардан бери кўйлагимнинг чўнтагида олиб юрган мактубни эсладим. Ёдимдан кўтарилган экан. Ёлгон гапиришдан не фойда, Бурсага бориш аслида хаёлимга ҳам келмаган эди. Зотан семинарлардан семинарга шошилиб юрардим. Оиламни соғинсам ҳам, бормаётган эдим. Не ажабки, ҳаёт мени ўз кўллари билан Бурсага етаклади.

Ушбу барча тасодифларнинг маъноси нималиги, ҳаётимда қандай ўзгаришлар бўлиши, бошимга нелар келиши ҳақида оз бўлса-да, тасаввурга эга эмасдим. Содир бўлган ҳодисаларга ҳеч қандай аҳамият бермадим. Факатгина: “Накадар ажиб тасодиф”, — дея ўйладим. Вазият ўзаро шундай уйғун тушгандики, тасодифдан бошқа яна нима бўлиши мумкин эди?

Вазиятнинг бошқа бир қизик томони шундаки, иштирок этишим кутилаётган дастур Амир Султон макбарасида суратга олиш ишларини ташкиллаштиришга илк бор қарор қилинган студия дастури эди. Тасодифни қарангки, бу ҳам менга қулай бўлиб, иштирок этадиган бўлдим.

Суратга олиш ишлари кўтаринки кайфиятда ўтди. Узун суҳбат қурдик. Сўнг най чалиб беришимни сўрадилар. Куннинг охирига келиб ҳамма мамнун бўлди. Шу ҳафтанинг ўзидаёқ дастурнинг кичик қисмларини “YouTube” ижтимоий тармиоғидаги саҳифамга жойладим. Шу билан бирга:

“Балки, менга мактуб қолдирган аёл ҳам буни кўриб, ўзи излаган жавобни топиб, хурсанд бўлар”, — дея умид қилдим.

Суратга олиш ишлари якунланганидан сўнг макбарада бир муддат қолдим. Ёлғиз қолиб, нималарнидир кутдим. Ичимда таърифлаб бўлмас ҳузур, эътиқод ва ишонч бор эди.

Амир Султон ҳақида кўп ўйладим. Нега ўз юртини тарк этиб, бу ерларга келган ва сафарининг сўнггида бошидан нималарни кечирган? Юртини фақатгина Бурсада яшаш учун тарк этмаслиги аниқ. Ким билади, қандай синовлардан ўтган, ушбу йўл ундан нима олган-у, нима берган...

Илк учрашув

Макбарада бир соатдан кўпроқ вақт ёлғиз ўтирганимни пайкадим. Ифторлик вақти тугаганди... Кўчалар эса бўм-бўш.

Атроф шу қадар жимжит эдики, ҳатто ичган сувимнинг ичимга оқаётгандаги товуши эшитиларди. Онам уйқуга кетмасидан уйга қайтишни истадим. Онамга кўнғироқ қилиб, мени кутишларини айтмоқчи бўлиб турган эдим, бир аёлнинг овозини эшитиб, ичимга ғулғула кирди.

Изтироб ва ғам-аламга тўла бир овоз!

Эътибор қилмасликнинг иложи йўқ.

Ҳар икки сўзида: “Мен!” — дер эди.

“Мен”.

“Мен”.

“Мен”.

“Мени кимлигимни биласанми ўзи?”.

“Сен мени ҳали таний олмабсан”.

“Мен бу ишни шундай қолдираманми?”

“Сен кимсан-у, мен ким?”

“Менга бундай қилишга қандай ҳаддинг сиғди?”

Аёлнинг сўзларидан оташ чиқар эди гўё. Ичи шафқатсиз вулқонга айлангани кўриниб турарди. Ҳовуридан ҳеч тушмас, тинчланай демасди. Бақираришда давом этар: “Мен! Мен!” — дея ичидаги оловга мой сепиб, оташни авжига чиқарар эди.

Шу онда уни топиб: “Жим бўл! Илтимос, фақат жим бўл. “Мен! Мен!” деб исён қилишинг ичингдаги оловни кучайтиришдан бошқа ҳеч нарсага ярамайди”, — дейишни хоҳладим.

Афсуски, унинг қаерда турганини кўра олмадим. Дарахтларнинг орқасидаги ўриндиқлардан бирида ўтирган бўлса керак. Уйга йўл олмоқчи бўлиб турган эдим, аёлнинг кичкирикдан бўғилган овозини эшитдим. Ниманидир синган товуши келди: “Уяли телефони бўлса керак”, — дея тахмин қилдим. Ўзи эса тўхтамай йиғларди. Бироз аввалги кибридан, такаббурлигидан асар ҳам қолмаган эди.

Чидай олмай, овоз келган томонга йўналдим. Тахмин қилганимдек, дарахтларнинг орқасидаги ўриндиқда ўтирган экан.

Аёлни кўрдим-у, лекин унга яқинлашишдан тўхтадим. Нима қиляпман мен ўзи?

Бориб, нима дейман?

Балки, жим бўлишга ҳали тайёр эмасдир. Балки, газабининг оташи кўпроқ ёнмоғи керакдир?

Инсон ёрдам олишни истамас экан, зарур бўлган чорани топа олмайди.

Бироқ уни бу ерда бу ҳолда топганим ёрдам кўлини қабул этишга тайёрлигидан далолат эмасми?

Билмайман.

Ваҳолонки, кўп нарса биламан, деб ўйлардим. Шу қисқа вақт ичида бошимдан ўтказган шубҳа-ғумонлар мени кийнаб қўйганди.

Сўнг ҳаёлга берилиб турмасликка қарор қилдим. Семинарларда ҳам ортикча ҳаёлга берилиш, ҳаракат иштиёқини сўндириши ҳақида доим сўз юритар эдим. Инсон ақли тузуклар билан ўраб олинган. Ўз-ўзига панд беради. Олдинга интилиш, ривожланиш, ўрганиш, машаққат чекишни истамайди. Ўрганиб қолган жойида шундайлигича қолишни афзал кўради. Одатий ҳолатини сақлаб қолишни истади. Бу эса кўп вақт, имконият ва мўъжизалар зое кетишига олиб келади.

— Гугуртингиз борми? — дея сўрадим аёлдан.

У мени пайқагач, аввалига безовталанди, бошини эгиб, юзини яширди... Кафти билан кўз ёшларини артди.

— Бор, — деди, сумкасини титаркан. Сўнг яна юзимга карамай, гугурт чиқариб, узатди.

Гугуртни олиб, ёнига ўтирдим. Кута бошладим.

Сигаретани ёкмаганимни кўргач ҳайратланиб юзимга каради ва:

— Сигаретингизни ёкмайсизми? — деб сўради.

Унинг юзлари қизариб кетган. Ора-сирада бурнини тортиб қўярди.

— Мен сигарета чекмайман, — дедим.

Афтидан, у нима дейишни билмай қолган эди. Нигоҳини қўлларимнинг орасида айлантираётган гугуртга қаратди. Сўнг диққат билан яна юзимга боқди. У хавотирланаётган эди. Афтидан, менинг ўзига зарар етказиш-етказмаслигимни таҳлил қиларди.

Хавфли инсон эмаслигимга ишонч ҳосил қилиш учун:

— Гутурт-чи? Чекмасангиз, нега уни сўрадингиз, ва олдингиз? — деди.

— Инсон ўзи эга бўлган нарсасидан қандай фойдаланишни узок вақт давомида билмайди, — дедим масофани саклашга эътибор қаратиб. — Ёки ақли етмайди ёки эга бўлган нарсаларини пайқамайди. Шу боис: “Эга бўлган ҳеч бир нарсам ҳеч бир ишга ярамайди-я”, — деб ўйлайди.

— Тушунамадим.

— Масалан, инсоннинг кўлида олов бўлса ҳам зулматда қолишда давом этади. Ёки кечиришга қодир кенг ва меҳрли кўнгли бўлса ҳам, жанжал ва низо ичида қолиб ўзини азоблайди. Ёки чексиз севиш қобилияти бўлса ҳам бошқалардан севги кутиб, иккиланади. Бундан ташқари, танлаган инсони уни севиши учун худбинлик, кайсарлик қилади. Сенинг калбингда ёруғлик бор, бироқ ҳамон зулматдасан. Айтмоқчи бўлган гапларим шу эди. Шу билан бирга, айтганларим фойдадан холи бўлмаслигига умид қиламан. Хайрли кеч, — дея у билан хайрлашдим.

Бундан ортиқ ҳеч нарса кўлимдан келмасди. Ушбу учрашувимиздан унинг тақдирига ёзилган насиба шу эди, холос. Тинчлантириб, ғазабига қарши тура оладиган ҳолатга келтиришдан бошқа яна нима қила олардим? Унинг бу ҳолати эса мени эсимдан чиққан бир воқеа қайта юзлаштирди.

Мен ҳам бир неча йилдан буён шу қадар тинимсиз ишлаган эдимки, секинлашишни унутиб, ўзимга қулоқ тутиш, оилам ва севган инсонларим билан вақт ўтказишни четга сурар, кейин эса бундан афсусланар эдим. Ўша пайтда хаёлимда сафарга чиқиш фикри ўрнашиб қолганди. Амир Султоннинг эътиқод ва ишончга тўла сафари хаёлимдан кет-

масди. Мавҳумлик сари элтувчи туманли йўл...

Бир неча кадам ташлаб, энди узоклашган эдим ҳамки, яна аёлнинг овозини эшитдим.

— Бу нима қилганинг! — деди жаҳл билан, ортимдан югурар экан. — Ўзингни ким деб ўйлаяпсан?

Ўгирилиб, орқамга қарадим. Саросимага тушгани юзидан билиниб турарди. Афтидан, ёрдамга эҳтиёжи бор, аммо кибри дардидан устун.

— Кимсан сен, авлиёмисан? — деди овозини баландлатиб. — Келиб ҳаётдан сабоқ берасан. Ана энди уйингга бориб, кариндошларингга: “Биттасига ёрдам бердим”, — деб сўзлаб бер. Ким сендан ёрдам сўради? Ожизманми мен? Менинг ишларимга аралашишга қандай ҳаддинг сиғди? Телефондаги суҳбатимни уялмасдан тингладинг-а? Ниятинг нима? Иккиюзламачиликми? Кўз ёш тўккан аёл қулай ўлжа, шундайми? Чорасиз инсоннинг далдага эҳтиёжи бўлса, дарҳол унинг тепасига келиб олиш керак, тўғрими?

— Табриклайман, — дедим кулимсираб. — Мени бир қарашда таниб олибсан. Қани эди, бир қарашда ўзингни ҳам таний олсанг. Жаҳлингга эрк бериб, бошқаларга овозингни кўтарасан, аммо бу билан ўзингга ўзинг зарба бераётганингдан хабаринг йўқ хатто. Кейин эса: “Нега қалбим бунчалик оғрияпти?” — деб ажабланасан. Менимча, бир мунофикни деб бунчалик куч-қувватингни сарфлашинг шарт эмас. У хатто бақир-чақирга ҳам арзимади.

Яна бир неча кадам ташлаб, у ердан анча узоклашдим. Бироқ унинг ўша ғазабли овози яна мени таъқиб қилди. Етмаганидек, бу сафар ортимдан югуриб келиб, қўлимдан тугтиб олди. Жанжални давом эттирганидан шуни тушундимки, факат гугуртини қайтаришимни истарди.

— Узр сўрайман, қайтариш эсимдан чикиб қолибди.

— Менинг оловим ила ўз зулматингни ёритишингга изи бермайман.

Бу сафар мен ғазабдан титрай бошладим.

У эса гапида давом этиб:

— Менинг кучсизлигим орқали ўзингда куч орттиришга уриняпсан.

— Йўқ, — дедим беихтиёр. — Бундай ниятим бўлиши мумкин эмас.

— Хавотир олма, бу ёмон иш эмас, — дея, ниҳоят, тинчланди ва тушуна бошлади. — Инсонни инсон даволайди, инсон инсон билан синалади, буни биламан. Ҳақли бўлганинг учун янаям кизишиб кетдим.

— Ниҳоят нақадар кучли бир оловга эга эканлигингни англадинг. Зулматингда қолишимга энди ҳожат йўқ. Хайрли кеч.

— Хайрли кеч, — деди гугуртини олиб, шимининг чўнтагига солар экан ва:

— Азраман! — деди.

— Нима дедингиз?..

— Менинг исмим — Азра.

Кўлини узатишини ҳеч кутмаган эдим. Бир лаҳза тараддудлангач, кўлимни бердим.

— Ҳакан.

— Ўтган ой севган инсонимдан айрилдим. “Уни изламайман”, — дея ўзим сўз берган эдим, аммо изладим. Тилимга келганини айтдим. Уни йўкотганимни хазм қила олмадим, чоғи. Бошим қотган. Билганларим ҳам ҳеч бир ишга ярамайди.

— Ўзингда берган ваъдангни устидан чиқа олмаганинг

учун ғазабдасан. Уни излаганинг учун жаҳлдасан. Аслида, айтган ҳар бир сўзинг ваъдасига вафо қилмаган Азра учун эди. Шу боисдан масаланинг бошқа биров томонга алоқаси йўқ.

— Аммо севги икки кишига боғлиқ. Яъни бунинг иккинчи томонга ҳам алоқаси бор.

— Йўқ. Севги бир кишига боғлиқ. Фақатгина ўз соҳибига тегишлидир. Ким учун ёки нима учун бўлма-син, севги ўз эгасига тегишлидир. Ҳеч ким унинг севгиси учун жавобгар эмас. Шу боис ҳеч ким бошқанинг севгиси учун бадалини тўлашга мажбур эмас. Фикримча, у билан курашишни бас қилганинг маъқул. Севги унда эмас, сендадир.

— Шундай бўлиши ҳам мумкинми? У ҳолда ўзаро муносабат тушунчаси бўлмас эди.

— Лекин ўзаро муносабатни кураш майдонига айлантирмаслик керак. “Ҳамма ўз қуролини ишга солади ва севгиси кучли бўлган инсон ғалаба қозонади, заиф эса бадалини тўлайди” номли қоида мавжуд эмас. Ўзаро муносабат деганда негандир ҳамма курашни тушунади. Кимнинг стратегияси ёки қуроллари кучли бўлса, ўша ғолиб бўлади. Фақатгина битта курашчи бўлади, қарши-сида эса қадр-қийматни билмайдиган нонкўр. Фақат ўзини севадиган худбин инсонлиги кўриниб туради... Бироқ курашда ҳеч ким ютмайди. Ғалаба қозонгандек кўринган инсон ҳам аслида ниманидир йўқотган бўлади.

— Тўғри гапираётганга ўхшайсан, аммо нима бўлган тақдирда ҳам бу гапларинг менга ёқмаяпти. Эшитганларим дардимни камайтирмайди. Ахир севган инсонимни йўқотдим. Усиз нима қилишни эса ҳамон билмаяпман.

У бу холи билан нақадар чорасиз ва маъсум кўринарди. Эркаланишга интилаётган митти қиз каби эди. Отаси уни бағрига маҳкам босиб, сочларини ўпиб эркаласа, гўёки ўзини яхши ҳис қиладиган қизалокдек.

— Хавотир олма! Уни йўкотмагансан!

Бирданига юзи ёришиб кетди.

— Шунақа бўлиши мумкинми, а? Ёки уни қайтаришнинг бирор йўлини биласанми?

— Йўқ. Бундай йўлни билмайман. У сендан кетмаган бўлса, қандай қилиб ортга қайтарасан?

Ҳеч нарсани англамагандай, юзимга қаради.

Ҳорун ар-Рашид ва Мажнун ҳикояси

— Буюк ҳукмдор бўлган Ҳорун ар-Рашид Лайли ва Мажнуннинг муҳаббати ҳақида хабар топганидан сўнг уларнинг иккаласини ўз саройига келтиргани ҳақида эшитганмисан? — дея бошладим ҳикояни.

Ҳорун ар-Рашид қараса, Лайли Мажнун тасвирлаганичалик гўзал эмас экан. Уни ҳатто гўзал деб бўлмасди. Сўнг Мажнунга юзланиб:

— Шу қизга ошиқ бўлдингми? — деб сўрабди.

Мажнун чуқур хўрсиниб:

— Эҳ! Сиз унга менинг кўзларим билан қараб кўринг, ахир.

Яъни Лайлини гўзал қилган нарса севгилисининг унга нисбатан бўлган севгисидан бошқа нарса эмас. Уни Мажнуннинг муҳаббати гўзаллаштирган.

Ошиқ Вейсел айтганидек: “Гўзаллигинг сарик чақадир, менинг севгим бўлмаса. Ҳузур ҳаловатли жой топа

олмайсан, калбим кўшки бўлмаса". Сенда ҳам худди шундай ҳолат. Нахотки кўрмаяпсан? Унга берган эътиборинг туфайли ҳозир ўзинг азоб чекаясан. Ваҳолонки, унга шу бутун кадр-кимматни сен бергансан. Демак, шундай экан, уни йўқотмайсан. Зотан севиш қобилияти сенинг кўнглингда қолади.

— Кетма! — деди кўзлари ёшга тўлиб. — Шу ерда биров ўтирсак бўладими? — дея ўриндикка ишора қилди.

— Майли! Аммо вақтим кам. Мени кутишмоқда.

— Хўп, хўп! Атиги бир-икки дақиқа етарли.

У кўрсатган ўриндикка бирга ўтирдик. Хаёлида саволлар кўплигини ҳис қилардим, аммо қайси биридан бошлашни билмасди. Сухбат қуришга эса ортиқ фурсатимиз бўлмаслигини тушуниб турганди. Тушкунликка тушди.

Уни тинчлантириш мақсадида чўнтагимдан Мавлонова Шамс Табризийнинг мактублари ва ибораларига тўла бўлган баъзи қайд қоғозларимни чиқардим ва:

— Назар солган ҳар бир нарсангга бошқалар ҳам назар солади, аммо сен унда кўрганларингни ҳамма ҳам кўра олмайди. Ҳамма ошиқ бўлиши мумкин, бироқ ҳеч ким сен каби сева олмайди. Ягона фарқ сенсан, сени бошқалардан ажратиб турувчи ҳолат бу севган инсонинг эмас, балки севгингдир", — дея ўқиб бердим.

Кейин гапимда давом этиб:

— Азра, бу ҳақида яхшилаб ўйлаб кўр, илтимос. Қаршингдаги инсонни: "Севгимнинг манбаси", — деб ўйлар экансан, унга қул бўласан. Севгингнинг манбаси ўзингсан. У манбани сенга Аллоҳ берган. Рухинг озод бўлиб яратилган, нега энди бошқа кимсага қул бўлишинг керак?

— Мен ҳеч кимга қул бўлмайман, — деди яна кибрли

оҳангда. — Мени кимлигимни ҳали ҳам англамадинг.

— Менимча, кимлигингни ўзинг ҳам билмайсан. Қаршимда фақат бир кулни кўряпман.

Шу онда унинг қўллари мушт бўлганини кўрдим. Зарба беришга тайёрдек кўринарди. Ичидаги нозик жойига тегганимни сездим. Афтидан, қалби олов бўлиб ёнарди. У ҳам, албатта, менинг қалбимга ўт қўйишни истарди. Бирок, минг афсуски, муштан бошқа қуроли йўқлигини ҳам билар эди.

Менга зарба бермаслик учун лабларини тишлади. Тирноқларини кафтига санчиди.

Кейин эса ҳўнграб йиғлай бошлади. Юзини кафтларининг орасига олиб яширди.

Далда бериш учун на қўлига тегиндим, на жим бўлишини сўрадим. Истаганича йиғлашига имкон бериб кутдим. **Чунки бу сафар ўзига ғазаб қилганидан эмас, ҳамма нарсани тушунганидан йиғлаётган эди.**

— Эътибор берма, — деди ўзига кела бошлагач. Ўрнидан туриб, сумкасини елкасига осди. Бошини кўтармасдан, қўлини узатди. — Раҳмат. Нима бўлган тақдирда ҳам бошқа учрашмаймиз. Сен мени танимайсан, мен ҳам сени танимайман. Бир-биримизнинг исмимизни биламиз, холос. Шундайлигича қолсин. Бу тасодиф ўзгача учрашув бўлди.

У танимаган инсонининг олдида бунчалик заиф ва чорасиз кўринишдан шу қадар уялаётган эдики, мени ортик кўришни истамаслигини айтишга уринар, кетаётиб, синган номусини кибрли оҳанг ёрдамида қутқариш учун курашар эди. Тушунганимни билдириб, уни хотиржам қилдим.

— Истаганингдек бўлсин! Фақат ҳеч бир учрашув тасодиф эмас. Буни унутма, хўпми?

— 3 —

*Ҳар бир нарса ўз вақтини кутади. На чечак
барвақт очилади, на қуёш барвақт
кўтарилади*

Мавлоно.

Тўққиз ойдан сўнг

Умуман олганда, ҳаётимнинг энг ажойиб кунларини яшаётган эдим. Орзу қилган йўлимда соғлом ва дадил қадамлар билан олдинга интилар, баъзан кутганимдан ортиқ гўзал ва муваффақиятли натижаларга эришганимни кўрардим.

Ақлимни таниганимдан буён суфийлик чорасиздек кўринган вазиятларимда умид, зулматга тўла дамларимда нур ва ёлғиз пайтларимда йўлдош бўлиб келмоқда эди.

Энди эса айни йўлда бирлашишим мумкин бўлган, қалби айни тарбиядан ўтишини истаган ҳамроҳларим сафи кундан кунга ортиб, дунёдан узоқлашиш истагим авж олаётганди.

Тўққиз ойдирки, дарсларим сони анча ортган, семинарларим кўпайгани сари кўпайган, шаҳарлараро беҳисоб сафарларим қаторига хориж сафарлари ҳам қўшилган, танишларим ва мухлисларим сони ҳам анча кўпайган эди. Ўзимни бахтли ва мамнун ҳис этмаслигимга ҳеч қандай сабаб йўқ эди. Ҳаётимда ҳамма нарса ғоят ажойиб эди. Ҳатто бир канча муддатдан буён ҳаёлимни китоб ёзиш фикри тарк этмаётганди. Аввалига ушбу фикримни керакли тарзда

шакллантириш учун кеча-ю кундуз китоб ўқий бошладим. Тадқиқотларни ўрганар, устозларим билан учрашар эдим. Баъзан ҳатто тамадди қилишга вақтим бўлмасди.

Ўзим ҳам сезмас эдим, аммо жуда чарчаб қолган эканман.

Бу чарчоқ менга қанчалик зарар келтириши мумкинлигини билар эдим. Менда тўсатдан шошқалоқлик одати пайдо бўлганди. Гўёки чарчагунимча ишламасам, муваффақиятга эриша олмас, энг катта орзум армон бўладигандек эди.

Ваҳолонки, дарсни биринчи бўлиб “замон” тушунчасидан бошлар эдим. “Қанчалик шошилсанг, шунчалик кеч қоласан”, — дердим. Шошқалоқлик шайтонга хосдир, шу боис ишда барака бўлмайди”, — дер эдим. Шошқалоқлик алдамчидир. Бир тузоқдир. Ҳар нарсанинг ўз вақти бор. Яхши ишларни амалга ошириш учун ҳам танаффус керак. Комил инсон бўлишнинг асосида ҳам ана шу омил ётади. Охиस्ताлик донолик демакдир. Сокинлик ила бажарилган ҳар бир иш унумдор ҳамда фойдали бўлади. Онгеиз равишда шошқалоқлик қилиш, бир ердан бошқа ерга бориш учун шошилиш, ҳам у ишни, ҳам бу ишни қилишга уриниш тўғри йўлда адашишдан бошқа нимага ҳам яраши мумкин?

Ҳамма ишни бир вақтнинг ўзида бажаришга уринган инсон ҳеч бирини қойиллата олмайди. Моҳирлик меҳнатга боғлиқ. Бир ишни аъло даражада бажариш учун унга етарлича вақт ва меҳнат сарфлаш даркор. Шошилишнинг нима кераги бор?

Вақти-вақти билан шошмаслигим даркорлигини ҳис қилар эдим. Ичимда қандайдир овоз нукул: “Ҳар нарсанинг

ўз вақти бор”, — дер эди. Илк китобимни ёзишим учун бунчалик шошилишнинг ҳожати йўқлигини ўйлаб қолар эдим. Барча маълумотларни бироз муддат “пишириш” кераклигини ҳис қилардим.

Устоз ила учрашув

Бир куни кечки пайт идорадан чиқиб, устозимнинг уйи томон пиёда йўл олдим. Қачонки саросимага тушсам, ўзимни ноқулай ҳис қилсам, ниманидир нотўғри қиялман деб ўйласам, унинг эшигини тақиллатар эдим, у ҳам кўпинча мени кутаётган бўларди. Мени ҳис қиларди, ички овозимни эшитарди.

Эшикни очаётиб:

— Ҳакан, сенмисан?

— Менман, устоз! Менман. Хабар беришга ҳожат сезмадим. Зотан сиз қачон келишимни биласиз.

— Биладан, ўғлим, биладан.

Мени ингичка хошияли думалок шаклдаги кўзойнакли кўзлари, эътибор билан таралган оқ соқоллари, гўзал табассуми ила кутиб олди. Вақт кеч бўлишига карамай, ҳалигача китоб ўқиб ўтиргани кўриниб турарди.

— Аслида сени бироз олдинроқ келишингни кутаётгандим. “Бу боланинг қандай шошилиш иши бор эканки, ёнимга келишга кечикди”, — дея ўйлаётгандим.

“Ҳатто дардимни ҳам тушунибсиз, устоз”, — дегим келди, аммо айта олмадим. Чунки ўзимдан жаҳлим чиққан эди. “Ҳар нарсанинг ўз вақти бор”, — дея таъкидлар эканман, бу тузукқа ўзим тушсам, уят бўлмайдими?

Биргаликда уч девори ҳам ёғочли китоб жавони билан жиҳозланган иш хонасига кирдик. Ҳар ерни газда қайнаёт-

ган жўка дамламасининг ифори тутиб кетган эди. Китоблар жавонда гўё нафас олаётгандек кўринарди. Устознинг иш столи бироз бетартиб, аммо унга кўл тегизишдан мамнундек эди. Ерга тўшалган кенг гиламнинг устидан юрганим сари хотирам янгиланарди. Қаерда бўлмасин, худди шундай кенг ва кўлда тўқилган гиламни кўрсам, устознинг уйи ёдимга тушади. Худди жўка дамламасининг ифори каби...

Мен учун жўка дамламаси учрашиш рамзий маъносини билдиради.

Эҳтиёжим бўлган инсон билан учрашмоқ демакдир.

Хасталанганимда бошим узра турган онамдир, саросимага тушганимда устозим, маҳаллада болалигим, ишқда ёрим, йўлда йўлдошимдир.

Жўка дамламасининг ифорида ажиб бир ўзаро алоқадорлик, яқинлик, самимият, ҳузур ва ишонч ҳиссини топанман.

Биргаликда бир финжондан жўка дахлама ичдик. Бироз муддат жимгина хаёл суриб ўтирдик. Ҳатто жимжитлик гўзал эди.

— Чарчадингми?

— Шунака, шекилли, устоз. Ишларим жуда кўп. Хаёлимда китоб ёзиш фикри бор, аммо қандай қилиб энг тўғри, энг фойдали шаклда ёзишни билмаяпман, — дедим бироз уялиб.

— Китобни ҳозир ёзишинг шартми?

— Шундай деб ўйлайман, устоз. Инсонлар мендан китоб кутяпти. Танишларим ҳам тез-тез китоб сўраб туришади. Бундан ташқари, иқтисодий аҳволи ёки бошқа шаҳарда истикомат қилиши сабабли семинарларга ташриф буюра олмаган бир қанча инсонлар бор. Уларга ҳам фойдам теги-

шини истайман. Мен бу китобни ёзишим шарт, аммо эътиборсиз ва фойдасиз бўлиб қолишини ҳам истамайман.

— Эҳ, ўғлим, — дея хўрсинди устозим. — Танаффус ҳақида сўз юритган сенмасми, ахир. Қўй, бу гоя аввал бироз пишиб етилсин. Шошилма. У китоб энг муносиб пайтда ва энг хайрли тарзда ёзилади.

— Факат бу менинг илк китобим бўлади, китоб ёзишга онд тажрибам йўқ. Шу боис кўпроқ иш олиб боришим даркор.

— Шошма. Сенга аввал сўзлаб берган хикоямни эсла.

Бир шогирд устозидан:

— Устоз, мен сиздек бўлишим учун неча йил меҳнат қилишим керак?

Устози ўйлаб кўргач:

— Ўн йил, — деб жавоб беради.

Аммо шогирд ишини тезда йўлга қўйишни истарди, шунинг учун:

— Устоз, мен янада кўпроқ меҳнат қилсам, ишни тезроқ йўлга қўя оламанми? Кўп меҳнат қилсам, сиздек бўлишим учун неча йил керак бўлади?

Устоз яна ўйланиб қолиб, сўнг хотиржам оҳангда:

— Ўн беш йил, — дейди.

Шогирд хайрон бўлади ва:

— Кеча-ю кундуз меҳнат қилсам ҳам, бир неча йилда сиз каби бўла олмаيمانми?

Устози бошини чайкаб:

— У ҳолда мендек бўлишинг учун камида йигирма беш йил керак бўлади.

— Гап шундай, ўғлим. Шошқалоклик оёгингдан чалади. Шошилма. Хотиржам бўл, ўзингни ривожлантир, кейин ёзавер.

— Бу ҳикояни аввал кўп маротаба эшитганман. Аммо билишнинг ўзи етарли эмас экан. Такрор ва такрор эшитиб, ёдга олиш лозим. Тўғри айтасиз. Ўзимни ўзим шафқатсизларча кийнаётган эканман.

— Ҳар бир инсоннинг дардига даво бўлишга ошиқаётганинг ҳам кўриниб турибди.

— Ҳа, устоз. Бирор кимсага рад жавобини беришни истамайман. Кўлимдан келганча фойдам тегишини истайман.

— Ҳакан, ҳеч кимнинг қисматига аралаша олмайсан. Зеро кўли бўш қайтмаслиги керак бўлган инсон бўш қўл билан қайтмайди, шунингдек, эшикдан киришга тайёр бўлмаган инсон кира олмайди. Қонуният одилдир. Сен на ўргатувчисан, на ўрганмагани учун жавобгарсан. Сенинг масъулиятинг-ўз ишингни аъло даражада амалга оширишдир.

Устозим ҳақ эди.

Бир лаҳза нима дейишни билмай қолдим.

Беихтиёр жўка дамламаси солинган финжонга қўл узатдим. Бир култум ичиб, қайтариб жойига қўймоқчи эдим, лекин кўлим титраб, устозимнинг иш столига бироз тўкиб юбордим. “Стolni нима билан артсам экан?” — дея, дастрў-молчамни олмоқчи бўлиб кўлимни кўйлагимнинг чўнтагига солдим.

Кўлимга қайд варағи илинди.

Хакан Менгюч. Ҳеч бир учрашув тасодиф эмас

Нима ёзилганини билиш мақсадида очиб ўқидим:

“Амир Султон Ҳазратлари сени кутмоқда”.

Ним табассум ила бош ирғаб кўйдим.

— Айт! Асл армонинг нима эканини тушунтир, ўғлим. Сен ишончингни каерда йўқотдинг? — деди устозим.

Устозим шу онда елкамга кўлини кўйгудек бўлса, йиғлаб юборишим мумкин эди.

Гап чарчокда эмас, албатта. Ичимда бошқа бир армон хисси бор эди. Ойлардирки, англаб бўлмас бир ишончсизлик тарк этмасди мени. Ҳатто асоссиз бир умид... Балки, бу ҳақида ўйламаслик учун ўзимни ҳар ерга отгандирман. “Хаёлимга келмасин”, — дея турли мавзулар билан машғул бўлиб, ўзимни чалғитар эдим.

Буларнинг барчасини энди тушундим. Ичимдаги титроқларни энди англаяпман.

— Хато қилдим, устоз! Атиги бир қайд, холос. Ҳеч қандай аҳамияти ҳам йўқдир, балки. Кераксиз жойда ўз-ўзимни ишоратлар билан қийнадим, ҳар нарсага эътибор қаратавердим. Чунки ҳеч нарса, ҳеч бир учрашув, ҳеч бир ҳодиса тасодиф эмас. Шамол эсиши ҳам тасодиф эмас, у эсганда япроқ ҳаракатга келиши ҳам тасодиф эмас. Биласиз, бу илмнинг менга берган қўлланмаси ёрдамида ҳаётга доим диққат ва вазминлик билан назар солиб яшашга ҳаракат қилдим, устоз.

Бошимизга келгани ҳам, келмагани ҳам коинотнинг овозидир, сўзидир. Бошимдан нималар ўтгани-ю, нималар ўтмаганига назар солар эканман, ҳаёт менга қандай ишора бераётганини ҳис қила оламан, англай

оламан. Бу мактубни аввалига эътиборсиз қолдирдим. Сўнгра режамда бўлмаса ҳам, Бурсага чакирилгач: “Эҳ, Ҳакан! Сен ҳаётнинг яхши шогирди бўлишни ният қилгансан, ахир, буни ўтказиб юборишинг тўғри бўладими?” — дедим ўзимга ўзим. Шу тариқа Бурсага йўл олдим. Ишим битганидан сўнг Амир Султон макбарасида ёлғиз қолдим. У ерда узок вақт ўтказдим. Кўзларимни юмдим. Дуо қилдим. Сўнг ёш бир аёл билан учрашиб қолдим. Унга ёрдам беришни истадим. Дарди борга ўхшарди, тўғрироғи, ўзидан кўнгли тўлмай, ғазабланаётгани кўриниб турар эди. Аввалига роса баҳслашдик, сўнг танишиб олдик. Бир неча ой аввал содир бўлган эди... Кейин эса...

— Кейин нима бўлгани маълум, ўғлим. Сенга ушбу тасодифлар маъносиздек кўриняпти... Ўша мактуб нега келди, келмаса нима бўлар эди? Амир Султон Ҳазратлари сенга ҳеч нарса бермади, модомики, бермас экан, мактубнинг моҳияти нимада? Тушингга ҳам кирмади, сени бир ердан бошқа ерга юбормади, қиз эса ўша ерда қолди, аҳамияти йўқ эди. Гаплашганингиздан сўнг нима ўзгарди-ю, гаплашмасангиз нима бўлар эди? Ҳеч нарса... Ҳолбуки сен суфийликни ўрганувчисан, шундай эмасми? Сенинг ҳаётингда ҳеч нарса бу қадар аҳамиятсиз ва фойдасиз бўла олмайди.

— Астағфируллоҳ, устоз, бу билан нима демоқчисиз?

— Шундай, ўғлим, шундай... “Ушбу тасодифлар ҳеч бир ишга ярамади”, — дея жаҳлинг чикяпти. Ҳатто адолатга ишонимаган пайтларинг бўлди, шундайми? Бу ҳаёл аклингга ҳатто бир лаҳзага келиб кетгани учун ҳам ўзингни кечира олмаяпсан. Шу боис у ердан бу ерга шошасан. Чунки тўхташинг билан ўзингни айблашни бошлайсан, ҳаёлиңдан ўтган фикрларни кечира олмайсан...

Устозимнинг гапларидан сўнг бўғзимга нимадир қадалгандек бўлди, ютина олмай қолдим. Бир файласуфнинг: “Машғулотдан яхшироқ даво йўқдир”, — деган сўзларини эсладим. Мен ҳам хаёлларим билан юзлашмаслик учун ўзим сезмаган ҳолда машғулотга берилган эканман.

— Тўғри айтасиз, устоз. Энди нима бўлади?

— Шошқалок бўлма, ўғлим, — деди ғамхўр оҳангда.
— Ҳар нарсанинг ўз вақти бор. Ҳар бир нарса аввалига тин олади. Вақти келганда содир бўлади. На гул барвақт очилади, на қуёш барвақт кўтарилади. Мактуб бекорга келмагани аниқ, Амир Султоннинг чакириғи аҳамиятсиз бўлиб қолмайди. Табиийки, у ердаги учрашув ҳам тасодиф эмас, албатта. Аммо қайси тасодифнинг қарши-сида қандай синов бизни кутади — била олмаймиз.

Буни билиш имкониятини берадиган заковатга етиш учун биз фақат дуо қилишимиз, эътиборли кўрсатишимиз, сезгир бўлишимиз, ҳаётнинг яхши ўқувчиси бўлиш учун ҳаракат қилишимиз мумкин.

Қайси тасодифнинг қандай синовига қачон дуч келишимизни ҳам билмаймиз. Дуч келсак ҳам пайқамаслигимиз мумкин.

Балки, Амир Султоннинг исмини ҳаётингда бошқа ҳеч қачон эшитмассан, балки, ўша мактубни сенга берган инсон билан ҳеч қачон учрашмассан, Бурсада танишган аёл билан ҳам йўлларингиз ортиқ туташмаслиги мумкин.

Бўлиб ўтган воқеаларда бирор-бир маъно кўрмаётганлигинг содир бўлган бу воқеаларнинг аҳамиятга эга эмаслигини билдирмайди, ўғлим. Шошилма. Фақат вазиятни диққат билан кузатгин. Ва кузатганларинг англаб олишга ҳаракат қил.

— Сафарга чиқиш пайтим келди, шекилли, устоз,
— дедим маъюс табассум ила.

— Шундай деб ўйлайман, — деди ва менга жўка дам-
ламасидан бир финжон узатди-да, давом этди:

— Модомики, мавзу йўл ҳақида экан, у ҳолда йўл
қондалари ҳақида бироз суҳбатлашамиз, ўғлим, — деди.

Шу билан бирга суфийларнинг сафарга оид бешта му-
ҳим қондаси ҳақида сўзлаб берди менга.